Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi • Cilt-Sayı 65 • Aralık 2023 • ISSN 1302-4973 • ss. 213-234
DOI: 10.15370/maruifd.1372429

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Reşid Âkif Paşa'nın Yayımlanmamış Şiirleri

Unpublished Poems of Reşid Âkif Pasha

Necmi ATİK*

Öz: Osmanlı Devleti, altı yüzyılı aşkın bir süre zarfında her alanda sayısız başarılarıyla tarihin mümtaz sayfalarında yerini almış büyük bir devlettir. Bir devletin sağlıklı ve uzun yaşamasına, elde ettiği başarılara sebep olan ana âmiller ise, yetiştirdiği birbirinden değerli âlim, şâir, mühendis, mimar, bürokrat, asker, devlet ricâli gibi yapı taşlarıdır. Padişahlarından, birkaç dili konuşan ve o dillerde şiirler yazan şâirler, musikişinaslar, hattatlar ve ressamlar bulunan Osmanlı Devleti, söz konusu alanlarda etkili ve vasıflı sayısız insan yetiştirmiştir. Baştan ayağa üstün vasıflarla donanmış böyle bir devlette üst düzey bürokrat olarak vazife yapabilmek ise donanımlı olmayı gerekli kılmaktadır. Reşid Âkif Paşa, Osmanlı Devleti'nin üst düzey bürokratlarından biridir. O, Osmanlı Devleti'nin idâre ve irâdesinin sarsıldığı son döneminde, 1902-1908 yılları arasında, Sivas Valiliği görevinde bulunmuş ve devletin temsil gücünü en iyi şekilde yerine getirerek vazifesini başarıyla tamamlamıştır. Reşid Âkif Paşa, bu görevinin dışında şiir ve edebiyatla olan meşguliyeti ve aruz vezninde yazdığı şiirleri ile de temayüz etmiştir. Yazdığı şiirleri küçük bir divançe oluşturacak nitelikte olmasına rağmen, Vefâ yangınında evinin yanması sonucu şiirleri de kaybolmuştur. Onun günümüze ulaşan ve bilinen nazımları yedi şiirden ibarettir. Reşid Âkif Paşa'nın, İbnülemin Mahmut Kemal İnal'a gönderdiği mektup ve şiirleri yanında, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a da şiirler gönderdiği yaptığımız araştırma ve incelemeler sonucu tespit edilmiştir. Ayrıca, Ahmed Remzi Akyürek'in yazmalarında da Reşid Âkif Paşa'ya âit gazeller ve gazellerine yapılmış nazîre, tahmîs ve taştîr tespit edilmiştir. Çalışmamızın konusu, Reşid Âkif Paşa'nın, tespit edilen ve ilk defa yayınlanacak olan sekiz adet gazeli ve gazellerine yapılmış nazîre, tahmîs ve taştîr üzerinedir. Bu çalışmamızda söz konusu şiirler transkripsiyon harfleriyle yazılıp incelenecek ve Türk edebiyatı tarihine önemli olduğuna inandığımız şiirler kazandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Reşid Âkif Paşa, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hersekli Arif Hikmet, Ahmed Remzi Akyürek, Şiir, Aruz, Gazel.

Abstract: The Ottoman Empire is a great state that has taken its place in the distinguished pages of history with its numerous achievements in every field over a period of more than six centuries. The main factors that cause a state to live healthy and long and to achieve success are the building blocks it has trained, such as valuable scholars, poets, engineers, architects, bureaucrats, soldiers and state dignitaries. The Ottoman Empire, whose sultans included poets, musicians, calligraphers and painters who spoke several languages and wrote poems in those languages, raised countless influential and qualified people in these fields. Being able to serve as a high-level bureaucrat in such a state, which is equipped with superior qualifications from head to toe, requires being well-equipped.

* Dr., necmiatik@hotmail.com,
ORCID: 0000-0001-7370-8577

Geliş/Recieved: 6.10.2023
Kabul/Accepted: 14.12.2023

Reşid Akif Pasha is one of the high-ranking bureaucrats of the Ottoman Empire. He served as the Governor of Sivas between 1902 and 1908, during the last period when the administration and will of the Ottoman Empire was shaken, and he successfully completed his duty by exercising the representative power of the state in the best possible way. Apart from this duty, Reşid Âkif Pasha also distinguished himself with his engagement with poetry and literature and the poems he wrote in aruz meter. Although the poems he wrote were sufficient to form a small divan, his poems were lost as a result of his house burning in the Vefâ fire. His verses that have survived to this day and are known consist of seven poems. As a result of our research and analysis, it was determined that Reşid Âkif Pasha, in addition to the letters and poems he sent to İbnülemin Mahmut Kemal İnal, also sent poems to Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır. In addition, in the manuscripts of Ahmed Remzi Akyürek, ghazals belonging to Reşid Âkif Pasha and nazîre, tahmis and tastir made to his ghazals were detected. The subject of our study is the eight ghazals of Reşid Âkif Pasha, which have been identified and will be published for the first time, and the *nazîre*, *tahmis* and *tashtir* made to his ghazals. In this study, the poems in question written and examined with transcription words and poems that we believe are important to the history of classical Turkish literature will be included.

Reşid Akif Pasha, whose real name is Mustafa Salih Reşid, was born in Ioannina, which was an Ottoman province, later lost by the Ottoman Empire in the Balkan wars, and which today remains within the borders of Greece. His paternal family belonged to the Tetovo Dynasty, one of the most famous and oldest dynasties in Albania. There were people from his family who held high-ranking government positions. His great grandfather, Recep Pasha, was Sultan II. During the reign of Mahmud, he was the Governor of Thessaloniki, his father, Vizier Mehmed Pasha, was the governor of the Salonika Province, Danube Province, Bosnia Province, Prizren Province, Ioannina Province, Edirne Province, Baghdad Province, Konya Province and Cezâyir-i Bahr-i Sefid Province, and served as the Minister of Justice and the President of the Council of State.

At his father's request, Reşid Akif Pasha took Arabic, Persian, history, mathematics, geometry, geography and French lessons from private teachers, and attended Galatasaray High School for a while. After completing his education, he started his civil service in 1299/1882 at the Amedi Office. In 1312/1895, he was appointed as a member of the State Council and, after a while, as a member of the Civil Office. In 1902, he was appointed as Governor of Sivas Province, to which Amasya, Çorum, Tokat and partially Malatya and Kayseri provinces are affiliated. With the declaration of the Second Constitutional Monarchy on July 23, 1908, he became the Minister of Internal Affairs and came to Istanbul. He resigned from his ministry position, citing his illness. He was appointed as a member of the Notables in 1327/1909 and as the President of the Council of State in 1337/1918, but he resigned together with the cabinet after 25 days. In 1337/1919, he became an officer of the Grand National Assembly in the cabinet of Damad Ferid Pasha. During his time in public office, he was awarded with rank, legacy, decoration, gold, silver and merit medals.

In addition to his high-ranking government duties, Reşid Akif Pasha turned his mansion into a center of science and wisdom during his time in Istanbul and during his governorship in Sivas, and scientific and literary conversations in his mansion continued for a long time. Reşid Âkif Pasha, who wrote poems in the aruz meter to the extent of forming a divançe, unfortunately, his poems were burned along with his house in the great Istanbul Vefâ fire of 1918. Reşid Akif Pasha's poems that have survived to

the present day consist of seven poems. The poems in question are the four poems that Reşid Âkif Pasha sent to İbülemin Mahmud Kemal İnal and included in the work titled Son Asır Türk Poets, the two poems he sent to İbnülemin, which are also in the Istanbul Municipality Atatürk Library, and the poems included in the work titled Ottoman Authors. It consists of seven poems, including one poem.

It is known that Reşid Akif Pasha sent his poems to İbnülemin. He even wrote the following about the poems sent by İbnülem: "He would send the ghazals he compiled and insistently offer them to be nazire and tahmis. I would write that I was not busy with poetry and that he would allow it. We also know his insistence on writing nazire and tahmis with his words: 'I was desperate, I would write nazire and tahmis to his ghazals.'" As a result of the research, it was determined that Reşid Âkif Pasha also sent poems to other science and literature experts of the period in line with the same intention and desire. As a matter of fact, as a result of our research in the heritage work of Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, seven poems of Reşid Âkif Pasha were revealed, and it was seen that two of the poems in question were published and five were not published. Some of his published poems contain the rhymes "-et's name" and "-aba similim," and Reşid Akif Pasha sent these poems to İbnülemin. In addition, Herzegovinian Arif Hikmet's nazire to an unknown ghazal with the rhyme "-ân etmek isterim" by Reşid Âkif Pasha is among the ghazals we identified. Since the seven-couplet poem of Arif Hikmet from Herzegovina and the ghazal of Reşid Akif Pasha could not be identified, a comparison could not be made. When we look at the poems sent by Reşid Âkif Pasha, it is known that İbnülemin wrote nazire and tahmis with the expression "I would write hopeless nazire and tahmis...". However, to date, none of these nazires and tahmis have been identified. As a result of our examinations, the ten-couplet poems rhyming "-â arar" and the seven-couplet poem "-âba benzedirim" written by İbnülemin are among the poems that came to light. İbnülemin wrote a nazire to the rhyming ghazal "-â arar," which is not included in Reşid Âkif Pasha's work titled Last Century Turkish Poets and is not available in the Istanbul Municipal Library Atatürk Library. While İbnülemin's second nazire with the redif "-âba benzedirim" consists of seven couplets, his original poem consists of eleven couplets in the Istanbul Municipality Atatürk Library copy and twelve couplets in the Elmalılı copy. It is understood that Ibnülemin preferred seven couplets in his second nazire. Fazlullah Moral, one of the divan poets from Sivas, wrote tahmis the rhymed "-âba benzedirim" *ghazal* of Reşid Âkif Pasha, who wanted nazire and tahmis to be written in his poems. The ghazal, which initially consisted of twelve couplets, was compiled into nine couplets by Fazlullah Moral. In addition, a poet whose name and pseudonym we cannot identify wrote "tashtir" rhyming "-â arar" in the ghazal of Reşid Âkif Pasha. The taştir in question is one of the poems identified for the first time.

During our research, the nazires, tahmis and three ghazals written to Reşid Âkif Pasha's ghazals were found in a manuscript belonging to Ahmed Remzi Akyürek in the Amasya Beyazıt Library. Taştir appeared in a manuscript belonging to Ahmed Remzi Akyürek in the National Library. One of the three ghazals identified is the five-couplet rhyme "-ûr olur," the second one is the six-couplet "-âli" rhyme, and the third one is the five-couplet "-îk eyledim" rhyme. Reşid Akif Pasha may have sent his poems to Ahmed Remzi Akyürek as well as to İbnülemin and Elmalılı. However, from the expressions "Reşîd Âkif Pasha's deceased..." in some of the poems in Ahmed Remzi Akyürek's copy, it is understood that the poems in question were written after his death.

Reşid Âkif Pasha is a high-level bureaucrat who has the power to represent the state in every field of the Ottoman bureaucracy with his success in his duties and the awards he

received. Moreover, with his poems, he is one of the best examples of statesmen being equipped with science, wisdom and art. The fact that he wrote loving, wise and kind poems in aruz meter while he was in a difficult and stressful situation, like the Governor of Sivas, who dominated four or five provinces during the decline of the Ottoman Empire, is an important feature in terms of reflecting the subtleties of Reşid Akif Pasha's soul. subtleties of his soul. It reveals the subtleties of your soul and your taste in art. It can be said that the presence of these characteristics in a bureaucrat indicates that he can protect his mental health even in difficult tasks, is not affected by the negative events he experiences, and has high managerial ability.

Reşid Âkif Pasha's contact with distinguished figures from the scientific and literary circle of the period always continued, and İbnülemin Mahmud Kemal İnal and Hersekli Arif Hikmet they wrote nazires to the ghazals, among the people to whom he sent his poems. Just as no nazîre or tahmis written by Elmalılı could be identified, no letters or documents related to him other than the poems he sent could be found in the Elmalılı heritages. Again, it is highly probable that Reşid Âkif Pasha had poems he sent to writers and poets of the period other than İbnülemin, Hersekli Arif Hikmet, and Elmalılı, and that he had nazires and tahmis to his poems. Fazlullah Moral, a poet from Sivas, wrote a tahmis for Reşid Âkif Pasha, whose poems he was interested in other poets during his time and after his death, and a poet whose name we cannot identify also wrote a tastir. With this study, eight ghazals of Reşid Âkif Pasha, two poems of İbnülemin, one poem of Hersekli Arif Hikmet, a tastir of a poet whose name we cannot identify, with the tahmis of Fazlullah Moral, were brought to the history of classical Turkish literatüre.

Key Words: Turkish Literature, Reşid Âkif Pasha, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hersekli Arif Hikmet, Ahmed Remzi Akyürek, Poetry, Aruz, Gazel.

Giriş

Osmanlı devlet kültüründe klasik Türk edebiyatında şiir yazanlara, ordu kademesinde görev yapmış askerler ile üst düzey bürokratlar da dahil edilir. *Paşa şairler* diye adlandırdığımız bu gruptan olmak üzere divan ve divançe oluşturacak hacimde şiirleriyle temayüz etmiş Bursalı Ahmet Paşa (ö. 902/1496-97), Bosnalı Derviş Paşa (ö.1606), Varvar Ali Paşa (ö.1648), Râğıb Paşa (ö.1763), Âkif Paşa (ö.1845), Zîver Paşa (ö.1862), Ziya Paşa (ö.1880), Sırrı Paşa (ö.1895) gibi sayısız Osmanlı paşası bulunmaktadır. Klasik Türk edebiyatında şiirler kaleme almış üst düzey bürokratlardan birisi de Reşid Âkif Paşa'dır.

Reşid Âkif Paşa'nın yaşadığı dönemi şairlerinin çoğunluğu, ıslahat ve yenileşme hareketleri arasında batının, bilhassa Fransız edebiyatının etkisi altında farklı arayışların, batı türünde eserler vermenin gayreti içerisinde olmuşlardır. Reşid Âkif Paşa gibi köklü divan edebiyatı geleneğine bağlı kalarak aruz vezninde şiirler yazma gayretinde olan şairlerin varlığı ise gittikçe azalmış, divan edebiyatının kuvvetli ve kudretli şairleri edebiyat sahnesinden bir bir çekilirken, yeni edipler de yetiştirilememiştir.

1. Reşid Âkif Paşa'nın Hayatı

Asıl adı Mustafa Salih Reşid olan Reşid Âkif Paşa 1279/1863 yılında Yanya'da dünyaya geldi. Babası Arnavutluk'un en eski hanedanından Kalkandelen Hanedanı'na mensup ve Şûrâ-yı Devlet Reisliği yapmış Vezir Mehmed Âkif Paşa'dır. Reşid Âkif Paşa'nın, babasına nispetle Âkif ismini kullandığı tahmin edilmektedir. Babasının isteği üzere özel olarak Arapça, Farsça, tarih, matematik, geometri, coğrafya ve Fransızca dersleri aldı, bir süre de Galatasaray Lisesi'ne devam etti.[1]

Reşid Âkif Paşa, memuriyete 1299/1882 yılında Âmedî Kalemi'nde başladı. 1312/1895 yılında Şûrâ-yı Devlet azalığına ve bir müddet sonra da Mülkiye Dairesi azalığına tayin edildi. 1902 yılında Amasya, Çorum, Tokat ve kısmî olarak Malatya ve Kayseri illerinin bağlı olduğu Sivas Vilâyetine vali olarak tayin oldu. 23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile İçişleri Bakanı oldu ve İstanbul'a geldi. Bakanlık görevinden hastalığını sebep göstererek istifa etti. 1327/1909'da Âyan azalığına, 1337/1918'de Şûrâ-yı Devlet Başkanlığı'na tayin edildi, lâkin 25 gün sonra kabine ile beraber istifa etti. 1337/1919'da Damad Ferid Paşa'nın kabinesinde Meclis-i Vükelâya memur oldu. Devlet görevlerinde olduğu süre içerisinde rütbe, murassa, nişan, altın, gümüş ve liyakat madalyaları ile ödüllendirildi. Uzun süre rahatsızlığını çektiği akciğer kanseri sebebiyle 15 Nisan 1920 tarihinde vefat ederek, Fatih Camii haziresinde babasının yanına defnedildi.[2] Reşid Âkif Paşa, İstanbul'da olduğu zamanlarda ve Sivas'taki görevi yıllarında konağını ilim, irfan, edebiyat ve şiir ehline tahsis etmişti. Konağı, il dışından gelen herkesin uzun süre misafir olarak kaldığı ve her türlü ihtiyaçlarının karşılandığı bir misafirhane gibi idi.[3]

1 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: MEB Devlet Matbaası, 1969), c. 3, s. 1419-1423.

2 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Hzr. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), c.II, s. 338.

3 Müjgan Üçer, "Sivasîn Ünlü Valilerinden Reşid Âkif Paşa (1862-1920)", (Sivas: Sivas Kültür ve Sanat Dergisi, 1989),

2. Reşid Âkif Paşa'nın Yayımlanmamış Şiirleri

Reşid Âkif Paşa'nın, İbnülemin'in *Son Asır Türk Şairleri* eserinde dört şiiri, İstanbul Belediyesi Kütüphanesi Atatürk Kitaplığı'nda iki şiiri, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserde bir şiiri olmak üzere yayımlanan ve bilinen yedi şiiri bulunmaktadır. Reşid Âkif Paşa, İbnülemin'in eserinde yer alan "-et nâmına" redifli ve fa'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fa'ilün veznindeki şiirini, kırmızı mürekkeple kendi el yazısı ile yazmış ve şiirden önce "ba'de'l-meşrûtiyye hâl ü istikbâle nekrân ve her ma'nâsıyla hayran olarak seyâhate İskenderiye'ye çıktığım gündeki sânihat" notunu eklemiş ve 24 Şubat 1324 (9 Mart 1909) tarihini şiirin son beytinin altına yazarak imzasını atmış ve Elmalılı'ya da göndermiştir.

İbnülemin nüshasında ve Elmalılı nüshasındaki söz konusu şiir yedi beyitten ibarettir. İbnülemin nüshasında yer alan "defnolunmuştur" kelimesi Elmalılı nüshasında "defn edilmiştir", "olmayan" kelimesi yerine "olmadık" (kenarda not olarak "olmayan" kelimesi de seçenek olarak ayrıca yazılmıştır) "bilcümle" kelimesi yerine "efrâd" kelimesi yer almaktadır.

Reşid Âkif Paşa, İbnülemin'e gönderdiği şiirlerden "-a benzedirim" redifli ve mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün veznindeki şiirini Elmalılı'ya da göndermiştir. İbnülemin'e gönderilen mektupta ve şiirde herhangi bir tarih yer almamasına rağmen, Reşid Âkif Paşa, Elmalılı'ya gönderdiği şiirin son beytinin altına 12 Nisan 1323 (25 Nisan 1907) tarihini yazmış ve "Sûr'da Sivas Vâlisi" notunu düşerek imzasını atmıştır.

Reşid Âkif Paşa'nın, Elmalılı'ya gönderdiği söz konusu şiir on iki beyit iken, İbnülemin'e gönderdiği şiir on bir beyitten oluşmaktadır. Şiirin Elmalılı nüshasında, Reşid Âkif Paşa "ümemin" kelimesine seçenek olarak "firakın" kelimesini ve yine son mısradaki "milleti" kelimesine seçenek olarak "devleti" kelimesini beyitlerin yan taraflarına yazmıştır. Bunun dışında nüshalar arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Elmalılı nüshasında sekizinci beyit olarak yazılan ve İbnülemin nüshasında eksik olan beyit ise şöyledir:

Beyanda rûh-i me'ânî tezâhür etmelidir

Ki her gören duysun Ümmü'l-Kitâb'a benzedirim

Ayrıca Reşid Akif Paşa'nın, *Osmanlı Müellifleri* adlı kitapta yedi beyitlik bir gazeli daha bulunmaktadır. "R" revili, "arar" redifli ve fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün veznindeki gazelin matla beyti şöyledir:

Hod-perestân-ı zaman dünyâ ve mâ fîhâ arar

Bir bilen asl-ı vücudu başka bir dünya arar[4]

---

s. 4; Halûk Çağdaş, "Şâir ve Nüktedan Vali Reşid Âkif Paşa", (İstanbul: *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, 1997), s. 159 ; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm*, (İstanbul:Mehran Matbaası, 1306), c.4, s. 3048.

4 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Hzr. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), c.II, s. 338. (Söz konusu kaynakta, "divanı basılmamış olup şiirleri hakîmâne ve mutasavvıfânedir" bilgisi yer almaktadır.)

Reşid Âkif Paşa'nın yayımlanmamış şiirlerinin sayısı, 1905-1917 yılları arası yazıp Elmalılı'ya gönderdiği beş gazel ve Amasya Beyazıt Kütüphanesi'nde Ahmed Remzi Akyürek'in (ö.1944) derlediği *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid* adlı eserde üç gazel olmak üzere sekizdir. Ayrıca Reşid Âkif Paşa'nın şiirlerine yazılan üç nazîre, bir tahmîs ve bir taştîr de yayımlamamış çalışmalardandır.

Reşid Âkif Paşa ile Elmalılı'nın irtibatları bilinmemekle birlikte, Reşid Âkif Paşa'nın konağında yapılan ilmî ve edebî sohbetlerden veya II. Meşrutiyet'ten sonra 17 Aralık 1908 tarihinde kurulun parlamentodaki görevlerinden birbirleriyle görüşüp tanıştıkları kanaati hâsıl olmaktadır.[5] Ahmed Remzi Akyürek'le olan irtibâtı da ilmî ve edebî sohbetler ve kendisine gönderdiği şiirler vesilesi ile olmalıdır.

2.1. Şiirlerin Şekil ve Vezin Özellikleri

Bilindiği üzere divan oluşturmak üzere yazılan gazeller son harflerine göre tertip edilirler ve şairler de her harfe bir tane dahi olsa bir gazel yazarak harfleri tamamlamak isterler. Reşid Âkif Paşa'nın yazdığı sekiz gazel farklı revi kâfiyeli harfle yazılmış olup, ر (ra) harfinden 1, ل (lam) harfinden 1, م (mim) harfinden 3, ڭ (kâf-i nûnî) 1 ve ى (ye) harfinden 2 tanedir.

Reşid Âkif Paşa'nın yazdığı sekiz şiirin toplam beyit sayısı ellidir. Söz konusu gazellerinin üçü 5, biri 6, biri 8 ve üçü 7 beyitten oluşmaktadır. Şiirlerin hepsinde "Reşid" şeklinde mahlas beyti bulunmakta olup, yalnız sekiz beyitlik şiirde "Reşid Âkif" mahlası kullanılmıştır. Şiirlerin beşi imzalı ve tarihlidir. Şiirlerden en erken tarihlisi Sivas'ta yazılan 22 Ramazan 1323/22 Kasım 1905 tarihli olanı, en geç tarihli şiirde Büyükada'da yazılan 28 Kânûn-i Sânî 1332/10 Ocak 1917 tarihli olanıdır. Bazı şiirlerde nerede yazıldıklarını belirten notlar ile birlikte farklı açıklamalar da görülür.

Şairlerin redif kullanımı şiire ahenk kattığı gibi, şiirlerde farklı rediflere yer verilmesi şairin maharetini göstermektedir. Reşid Âkif Paşa, şiirlerini redifli yazmış, rediflerini bazı şiirlerinde ek, bazı şiirlerinde ise hem ek hem sözcüklerden oluşturmuştur. Şiirlerde aruz vezninin fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün, fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün, fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün, mef'ûlü / fâ'ilâtün / mef'ûlü / fâ'ilâtün, mef'ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün, fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün ve mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün şeklinde yedi kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplardan mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün kalıbı dört ve beşinci gazelde tekrar edilmiştir.

2.2. Şiirlerin Dil ve Üslûp Özellikleri

Reşid Âkif Paşa, şiirlerini aruz veznine göre yazdığından "lisân-i Osmânî"ye bağlı kalmış, sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Şiirlerindeki ifade biçimlerinde dil ve üslup arasında güçlü bir bağ mevcuttur, dil ve âhenk birliği her şiirinde kendini gösterir. Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetini kullandığı kelime ve terkiplerle ortaya koyan Reşid

5 Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1997), c. II, s. 6.

Âkif Paşa'nın, yüksek bir edebî kudrete ve duygularını ifade etmede zengin kelime bilgisine sahip olduğu söylenebilir. Şiirleri, günlük dilden gelen söyleyiş özelliklerini de taşımaktadır.

Reşid Âkif Paşa, aruzun inceliklerine hâkim olduğu gibi, onun şiirleri nazım tekniği bakımından da kuvvetli sayılabilir. Reşid Âkif Paşa, rindâne, âşıkâne ve hakîmâne klasik şiir geleneği tarzlarında aruz vezniyle yani divan şiiri çerçevesinde şiirler yazmaktadır. Şiirleri dünyâ meselelerinden ve hırsından uzak, makam ve mevki sevgisine değer vermeyen, Allah'tan başka her şeyin hayal, aşkın en büyük kuvvet olduğu, vurgularla yazılmıştır. Hakîmâne şiirlerinde herkese adâleti ve Allah'a kulluğu tavsiye ederek, başkasının hakkını yiyenin başına aynı şeyin geleceğini söyler.

3. Şiirlerin Metni

Reşid Âkif Paşa'nın yayınlanmayan şiirleri harf sırasına göre değil, yazıldıkları tarihe göre verilmiştir. Tarihsiz olan şiirler ise, tarihli şiirlerden sonra sıralanmıştır. Şiirlerdeki tarihler Reşid Âkif Paşa tarafından hicrî ve rûmî takvime göre yazılmış olup, mîlâdî tarihler tarafımızdan eklenmiştir.

3.1. Gazel

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1 Hırs-ı ikbâli bütün züll görürüm
Ne terakkî ne tenezzül görürüm

2 Ben de yok benliğim elde medâr
Cüz'e dikkatle bütün gül görürüm

3 Vech-i Bâkî'ye nigâh eyler de
Nakşı hem-reng-i tahavvül görürüm

4 Hakk'ı tesbîh ederim leyl ü nehâr
Ben de zevkimce tekemmül görürüm

5 İ'tibârât-i halâikda Reşîd

Kendi hükmümce tahayyül görürüm

24 Ramazan 1323/22 Kasım 1905 Mahsûl-i Sivâs İmza[6]

6 Torunu Mehmet Hamdi Yazır'da bulunan Elmalılı metrukâtı.

3.2. Gazel

Mef'ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün

1 Kim der bana kim harâb-i ʻaşkım
Cândâne-i piç-tâb-i ʻaşkım

2 Zîr u zeber eyler ʻâlemîni
Yek şiddet intisâb-ı ʻaşkım

3 Ya indirir âfitâbı arza
Yek cezbe-i inzicâb-ı ʻaşkım

4 Yâhûd küreyi çeker semâya
Yek pençe-i âfitâb-ı ʻaşkım

5 Âdâb-ı târîk-i hakkı söyler
Başdan bala bir kitâb-ı ʻaşkım

6 Hamriyye-i Fârız'ı kim anlar
Rûh-i âver iken şerâb-ı ʻaşkım

7 Şimdi bana çekdiğim denilmez
Mahşerde çıkar hesâb-ı ʻaşkım

8 El-hâsıl eyâ Reşîd Âkif
Hem mebde' hem meâb-ı ʻaşkım

24 Mayıs 1324/6 Haziran 1908 Devren Tokat Mahsûl-i Sivâs İmza[7]

7 Torunu Mehmet Hamdi Yazır'da bulunan Elmalılı metrukâtı.

3.3. Gazel

Muhâtabım pâdişah-i vakt idi, şimdi rahmetle o idâreyi arıyoruz bulamıyoruz (el-kudretü ve'l-hikmetü lillâh).[8] Devren Mecidözü[9] kazasından Gümüşhacı'ya[10] gelirken bir gülbe-i fakîredeki sâniha.[11]

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

1 Ey âdemoğlu eğer halk ile birâder isen
Hukûku bil mütesâvî ne türlü server isen

2 Nedir bu sabr u tahammül bu fikr-i devr-â-devr
Geçer zamânı zemîne zamanda er isen

3 Nedir bu hâl-i tegâfül şu lâubâlilik
Gözet ʿibâdetini Hakk'ın zahîr-kişver isen

4 Hukûku gayri hukûkunla tut müsâvî kim
Senin de hakkını yerler hukûku sen yer isen

5 Zemîn nâ-mütehammil demek nedir bilmem
Zamanda sözmü bulunmaz eğer sühan-râ isen

6 Bana hamîre-i fıtrat iken fedâkârı
Reşîd'e câiz olur mu demek gazanfer isen[12]

7 Bu yolda canlı beyânlarla halka ver fikret
Hadîm-i memleket-ârâyı dâd-ı perver isen

15 Haziran 1322/28 Haziran 1908 İmza[13]

8 Anlamı: Kudret ve hikmet Allah'ındır.

9 Çorum'un ilçesi.

10 Amasya'nın ilçesi.

11 Reşid Âkif Paşa'nın şiirin üst kısmına yazdığı notudur.

12 Mısradaki "olur mu" kelimesinin altı çizilmiş ve mısranın yanına iki nokta konularak "Yâhûd: Sühanlarla" ifadesi yazılmıştır.

13 Torunu Mehmet Hamdi Yazır'da bulunan Elmalılı metrukâtı.

3.4. Gazel

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1 Bir meste bir de zâhid-i dünyâ-pereste gül
Hem âhiret-harâba ve hem hak-pereste gül

2 Pest ü bülend-i 'âlem olur bi'n-netîce bir
Seher-i bülend-i pâyeye bir de şu peste gül

3 Merdân için ölümden eşeddir temellükât
Son dem de geç künân ü giryeden ey hasta gül

4 Ey yâveri-i baht ile sâhil-nişîn olan
Mânend-i berk hâlet-i kişte-yi şikeste gül

5 Yazmış kenâr-ı sâğire bir pîr bâde nûş
Geç hâl ü dehre ağlamadan gel şu meste gül

6 Sor 'andelîb-i zâra dem-â-dem gülenleri
Birden gülümseme â gülüm ceste ceste gül

7 Gülşende hasbihâl ederek bülbülân ile
Olsun Reşîd yâre hediyyem bu deste gül

24 Kânûn-i sânî 1324/6 Şubat 1909 İmza[14]

3.5. Gazel

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1 Sersem huzûr-i yâr da bir şeb visâdemi
Şerh eylesem sabaha kadar 'aşk-ı sâdemi

2 İmkân olaydı âh gezer başka 'âleme
Hatırlarım sanır mı felek isti'âdemi

3 Mansûbeler mi eylemedim iztırâ' ben
Şâh etmedi mi bir nice ednâ piyâdemi

14 Torunu Mehmet Hamdi Yazır'da bulunan Elmalılı metrukâtı.

4 Yok kûş-i iltifât ü telakkî zamanda
Kâbil mi yâre ʻarz edebilmek ifâdemi

5 Bilmem müfîd kim arada müstefîd kim
Derk etmedim ufkum ile istifâdemi

6 Mâdem kasd-i gamze helâkimdedir benim
Râm eylerim irâdene artık irâdemi

7 Ruhsat olursa ey şeh-i hûbân Reşîd'ine
Bir bus-i leyle mest edeyim müşâhedemi

28 Kânûn-i sânî 1332/10 Ocak 1917 Büyükada[15]

3.6. Gazel

Gazel – Reşîd Âkif

Fâ'ilâtün / fâ'lâtün / fâ'ilün

1 Şeş cihet farz et ki ma'mûr olur
Yek dû rûza ʻömre kim huzûr olur

2 Böyle kalmaz bizim nûş-â-nûş-i dehr
Bâde hûrân ʻâkıbet mahmûr olur

3 Vakf-ı cân et kûy-i cânânında kim
Devr olan gözden gönülden devr olur

4 Vâkıf-ı sırr-ı Halîlullah isen
Nâr-ı dehişnâk-i a'dâ nûr olur

5 Halka hizmet eyleyenler ey Reşîd
Hakk'a mâil ben gibi destûr olur

Edebî Âbideler - İkinci kısım.

Toplayan Nevşehirli Mi'mâr Nu'mân Kıyat s. 9.[16]

15 Torunu Mehmet Hamdi Yazır'da bulunan Elmalılı metrukâtı.

16 Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, no.1645. (Gazellerin başındaki "Gazel-Reşîd Âkif Paşa" notu Ahmed Remzi Akyürek'e aittir.)

3.7. Gazel

Gazel – Reşîd Âkif Paşa

Mef'ûlü / fâ'ilâtün / mef'ûlü / fâ'ilâtün

1 Zülfünde gizlenince mehpâremin hayâli[17]
Ebr-i siyâha girdi zan eyledim hilâli

2 Çattıkça ebruvânın gûyâ Hudâ yüzünde
Nakş etmiş sandılar âyât-i zü'l-Celâli

3 Bir ben miyim cihânda sırrıdır hevâ-yi zülfün
Zülfün veren değil mi dünyâya ihtilâli

4 Rindânenin olsa lâyık ey şâ'ir-i yegâne
Bu nazm-ı dil-nişînin her dem de hasbihâli

5 Bahtından etme şekvâ[18] yoktur Reşîd zîrâ
Tağyîre iktidârın takdîr-i lâ-yezâlî

6 Vechinde[19] müncelîdir nûr-i Habîb-i zî-şân
Kalbinde muhtefîdir hubb-i 'Alî ve âlî

Edebî Âbideler – Birinci kısım s.14-15[20]

3.8. Gazel

Gazel – Reşîd Âkif Paşa

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1 Bekr-i fikrimle sütûr-i 'aşkı tenhîk eyledim
Nûr-i re'yimle bütün esrârı tahkîk eyledim

2 Etmedi[21] takdîr bir halas 'ayârın kıymetin
Dehri ben sencîde-i mîzân tedkîk eyledim

---

17 Mısradaki "hayâli" kelimesinin altı çizilmiş ve mısranın yanına "cemâli" ifadesi yazılmıştır.

18 Mısradaki "şekvâ" kelimesinin altı çizilmiş ve mısranın yanına "olma şâkî" ifadesi yazılmıştır.

19 Mısradaki "vechinde" kelimesinin altı çizilmiş ve mısranın yanına "vechimde" ifadesi yazılmıştır.

20 Ahmed Remzi Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, no.1645.

21 Mısradaki "etmedi" kelimesinin altı çizilmiş ve mısranın yanına "lâ yezâl" ifadesi yazılmıştır.

3 Meşrebimce bulmadım bir ʿârif-i dil-vâh âh
Kâinâtı mezheb-i ʿirfâna tesvîk eyledim

4 Vechine bakdım hurûf-i ʿâliyâtı seyredip
Zîr-i veylâ-yı Kitâbullâh'ı ta'mîk eyledim

5 Bir bilip asl-ı vücûd-i ʿâlimi sertâ-bi-pâ
Hakkı bâtıldan Reşîd'â böyle tefrîk eyledim[22]

4. Reşid Âkif Paşa'nın Gazellerine Yapılan Nazîreler, Tahmîs ve Taştîr

Reşîd Âkif Paşa'nın bir gazeline Hersekli Arif Hikmet, üç gazeline İbnülemin Mahmud Kemal İnal tarafından nazîre yapılmıştır. Bir gazeline Sivas'lı şâir Fazlullah Moral tarafından tahmis yapılmış, bir gazeline de taştir yazılmıştır.

4.1 Hersekli Arif Hikmet Bey'in Nazîresi

1 Cân ʿâleminde bir cevlân etmek isterim
Ben lâ-mekânda tayy-i mekân etmek isterim

2 Bî-zâr u bî-huzûrum İlâhî zamâneden
Dergâh-ı ʿizzetinde figân etmek isterim

3 Gördükçe ihtizâzını o sırr u revânımın
Eşkimde gamında revân etmek isterim

4 Tûfân-ı giryeden sakın ey deşt-i kâinât
Tenevvür-i sîneden feverân etmek isterim

5 Rûhâniyyân-i terâne-i feryâdı kûş iden
Harmân-ı ehl-i ʿaşkı beyân etmek isterim

6 Hâl-i cihâna bakınca değil fitâm
İmkân bulunsa mahv-i cihân etmek isterim

7 Hikmet-i cenâb-ı mîr Reşîd-i sühanverin
Herbir sözünü kitâbe-i cân etmek isterim[23]

22 Ahmed Remzi Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, no.1645.

23 Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, no.1645. Reşid Âkif Paşa'nın gazeli tespit edilemediği için, Hersekli Arif Hikmet'in yaptığı "-etmek isterim" redifli naziresinin asıl gazelle kıyaslaması yapılamamıştır.

4.2. İbnülemîn Mahmud Kemal İnal'ın Nazîresi

İbnülemin'in nazîre yazdığı Reşid Âkif Paşa'nın gazeli *Osmanlı Müellifleri*'nde yedi beyitten ibarettir. İbnülemin'in nazîresinin on beyit olması, Reşid Âkif Paşa'nın, İbnülemine'e gönderdiği aynı gazelin on beyitlik olduğu kanaatini oluşturmaktadır.[24]

1 Gülşen-i fânide gâfil-sûret zîbâ arar
Sûret-i zîbâda ʿârif bir başka ma'nâ arar

2 ʿArz-ı dîdar eylemiş tâ ezelde yâr-i cân
Cân u dil ol neşveyi bin cân ile hâlâ arar

3 Zâil olmaz bir zamân dilden hevâ-yı hüsn ü ʿaşk
Mest-i vuslat yolu bir yâr-i rûh-efzâ arar

4 Sırr-ı feyz-â-feyzini neşr eylemiş hüsn-i ezel
Kim nice mecnûnlar Leylâ diye Mevlâ arar

5 Mahrem-i dîdâr olan bilmez zemîn ü âsumân
Nakş-i pây-i yâr demek zühre-i zehrâ arar

6 Gâh şevkinden çıkar eflâke gâh eyler sükût
Rûh-i ʿâşık ʿâlem-i diğerde bir me'vâ arar

7 Nâr u nûrundan bu ʿaşkın ben garîk-i hayretim
Dîde-i hûbîn her bir zerrede sînâ arar

8 Çeşm-i jeng-âlûdeye etmez tecellî bir zamân
Nûr-i pâk-i ʿaşk ancak dîde-i bînâ arar

9 Sâha-i kesrette neyl-i maksada imkân yok
Ehl-i bîniş kesb-i kâm-i kûşe-i tenhâ arar

10 Güft ü kûy-i hüsn ü ʿaşka bir habîb olmuş sebeb[25]
ʿAşık u ma'şûk andan rahmet-i ʿuzmâ arar[26]

24 Bkz. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, s. 338.

25 Mısranın yanına "sallallâhu ʿaleyhi ve sellem" ifadesi tahrir edilmiştir.

26 Ahmed Remzi Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, no.1645. Şiirin baş kısmında "İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in 11 Kânûn-i sânî 1323 târihinde Bu gazele yazdığı nazire" notu bulunmaktadır.

4.3. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Diğer Nazîresi

1 Hitâb-ı lafzını yârin ʿitâba benzedirim
Safâ-yı ʿâlem-i ʿaşkı ʿazâba benzedirirm

2 Görünce rü'yeti zîr-i nikâbda o mehin
Sehâb içinde kalan mâhitâba benzedirim

3 O nûr-i çeşm-i muhabbet tebessüm ettikçe
Tulû'a mâil olan âfitâba benzedirim

4 Geçer neşâtı gönülde hazîn yâdı kalır
Zamân-ı vuslatı fasl-ı şitâba benzedirim

5 Zuhûr edince peyende hafâda zâhir olur
Vücûd-i zâili ʿayn-i habâba benzedirim

6 Ne güllerinde vefâ var ne gülşende safâ
Cihânı lâne-i yevm ü garâba benzedirim

7 Nasîb-i ehl-i Kemâli bahar-ı ʿâlemden
Nasîb-i bülbül-i mihmet-nisâba benzedirim[27]

4.4. Sivaslı Şâir Fazlullah Moral'ın Tahmîsi

Fazlullah Moral (ö.1942), Sivaslı şâirlerdendir. Şiirlerinde "Fazlı" ve "Fazlullah" mahlaslarını kullanmaktadır. Kaynaklarda çok fazla eserinin ismi geçmesine rağmen, günümüze kadar hiçbiri tespit edilememiştir.[28] Reşid Âkif Paşa'nın şiiri Elmalılı nüshasında on iki beyit, İbnülemin nüshasında on bir beyittir. Fazlı-i Sivâsî'nin tahmisi ise dokuz beyitten oluşmaktadır. Elmalılı nüshasına göre tahmiste eksik olan beyitler dördüncü, altıncı ve dokuzuncu beyitlerdir.[29]

27 Ahmed Remzi Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, no.1645. Reşid Âkif Paşa'nın İbnülemîn'e gönderdiği gazel on bir beyit iken, İbnülemin'in yazdığı nazîre yedi beyitten ibarettir. Şiirin baş kısmında "Reşîd Âkif Paşa merhumun ibrâmıyla İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in 20 Nisan 1323 Tarihinde Söylediği Nazîre" notu vardır.

28 Bkz. Yıldız, *Sivaslı Divan Şâirleri*, s. 85.

29 Elmalılı nüshasına göre eksik olan beyitler şunlardır:
4. Gönül o şûh-ı sefâ-cûdan ol kadar ürkmüş
Hitâb-ı nâzikini hep ʿitâba benzedirim
5. Periveşân hâyâli misâl-i kâh-keşân
Semâ-yı Hak'da birer âfitâba benzedirim

1 Cihânı âba vücûdu habâba benzedirim
Geçen şu ʻömrü hayâlât-ı havâba benzedirim
Şuûn-i hâdiseyi inkılâba benzedirim
Fürûg-ı mihr ü mehi hep serâba benzedirim
Bütün güzârişi ʻahd-i şebâba benzedirim

2 Ne kadere var kabîha hüsn diyen şahsın
Yakîn geldi mi sözü öyle zan diyen şahsın
Safâ-yı mezhebi var her sühan diyen şahsın
Vefâyı görmedim ʻâlemde ben diyen şahsın
Hatâ da olsa zehâbı savâba benzedirim

3 Zamân zamân güzerân eden ʻâlem-i fâni
Zemîn zemîn düşürür hayrete bu insânı
Felek dedikleri dünyâyı devr-i ezmânı
Cihân cihân harekât-ı ʻacîb-i cânânı
Hayât-ı zâhre-i pür-şitâba benzedirim

4 Husûli muhtemel âmâli şöyle süzdükçe
Tahavvül eyleyen ahvâli şöyle süzdükçe
Benî beşerdeki ef'âli şöyle süzdükçe
Şu lâ-bekâi-yi ikbâli şöyle süzdükçe
Kibâra ʻarz olunan intisâba benzedirirm

5 Bakınca ʻâlem-i lâhûta şöyle devr-â-dûr
Cenâ-yı hâtıra ilhâm olurdu her makdûr
Ederdi nûr-i tecellî semâ-yı dilde zuhûr
Nücûm-i zâhireyi ben bi-hakk âyet-i nûr
Nazîr u Hayy-ı Hudâ bir hitâba benzedirim

6 Eserde evvel ü âhir tezâhür etmelidir
Nazarda seb-ʻi mesânî tezâhür etmelidir
Sûz-i ʻibârede cânı tezâhür etmelidir
Beyânda rûh-i me'ânî tezâhür etmelidir
Ki her gören desin Ümmü'l-Kitâb'a benzedirim[30]

9. Bakındı ʻaks-i kazâyâ-yı ʻâlem-i fikre
Şihâb-ı sâkıbı gam-gîn sehâba benzedirim

30 Elmalılı nüshasına göre, İbnülemin nüshasında eksik olan beyittir.

7 Tekallübâtına bakdım gelip giden ümemin
Tehâcümâtı ile sarsılan beden-i ümemin
Hayâtı geçmedi râhatla yâneden ümemin
Vücûd-i yek-degeri mahva sa'y iden ümemin
Refâh-ı hâlini ben ıztırâba benzedirim

8 'Alâka dâr-ı cihâna tabasbus etmeyeni
Kibârı eyle cihânâ tabasbus etmeyeni
Bu hâli zamâna tabasbus etmeyeni
Zamân ve ehl-i zamâne tabasbus etmeyeni
Hudâ bilir şeh-i 'âli-cenâba benzedirim

9 Bakılsa defter-i a'mâle zerre zerre Reşîd
Alınmamış şu devreden Efdali behre Reşîd
Gelince eyne'l-mefer[31] dehre Reşîd
Bakınca mahşer-i hel min mezîd-i[32] 'asra Reşîd
Hayât-ı milleti yevmü'l-hisâba benzedirim[33]

4.5. Reşid Âkif Paşa'nın Şiirine Taştîr

Reşîd Âkif Paşa'nın yedi beyitlik gazeline yapılan taştîrde mahlas olmadığı için, hangi şaire âit olduğu tespit edilememiştir. Ahmed Remzi Akyürek'in defterinde yer alması, taştîri onun yaptığı kanaatini oluşturmaktadır.

1 Hod-perestân-ı zamân dünyâ ve mâ fîhâ arar
Hây ü hûy-i dehirden fikrince bir ma'nâ arar
Vâsıl-ı vahdet-serâyı 'aşkından zan eyleme

Bir bilen asl-ı vücûdu başka bir dünyâ arar

2 Dil ne sâkîden kaçar ne câm-ı gam-fersâ arar
Cür'ası bahr-i muhît-i feyz bir sahbâ arar
Tavr-ı hestî söz 'irfandan tecelli böyledir

Meşreb-i ehl-i hamiyyet bir yed-i beyzâ arar

---

31 Kıyâme sûresi, 75/40. Meâli: "…nereye kaçmalı?"

32 Kâf sûresi, 50/30. Meâli: "… daha yok mu?"

33 Ahmed Remzi Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, no.1645. Şiirin baş kısmında "Reşîd Âkif Paşa Merhûmun Bir Gazeline Fazli-i Sîvâsî'nin Tahmîsi" notu vardır.

3 Hâlî olmaz bir nefes derd-i taharrîden hayâl
Nokta-i hâl-i rah dilberde bin sevdâ arar
Câm-ı feyz men ʿarefe'den neşveyâb-ı zevk olan

Hilkatından rıhletinden maksad-ı aksâ arar

4 Bir cemîl ol bil nedir sırr-ı Cemâlullah'ı kim
Hubb-i zâtîdir cemîlî Hazret-i Mevlâ arar
Her beytin mehveş esîr-i hazz u hâl etmez bizi

Dil-berândan ʿâşıkân-ı ʿirfân müstesnâ arar

5 Serde nâr-ı ʿaşk-ı ehlü'l-beyt yansın kim gönül
Rehnümâ-yı kurb-i Hakk bir meş'al-zîbâ arar
Pençe-i âl-i ʿabâdan maksad-ı Selmân-ı cân

Hükm-i fermânı müeyyed nûrdan tuğra arar

6 Şimdi varsun bilmesün ebnâ-i ʿâlem kadrimi
Bende-i nâçîzîni elbette Mevlânâ arar
Pâyidâr olmaz bu şûruş ey vezîr-i kârdân

Dem gelir elbet zamân bir ma'delet-pîrâ arar

7 Nakilden evvel gerek insâna feyz-i intikal
Dil fedâ-yı câna ebrûsunda bir îmâ arar
Pek de bî-ma'nâ değil teksîr-i elfâz ettiğim

Ey Reşîd erbâb-ı dil elfâzdan ma'nâ arar

2 Mayıs 1335 Ayastefanos[34]

34 Ahmed Remzi Akyürek, *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 8000. Şiirin baş kısmında "Taştîr-i Gazel-i Reşîd Âkif Paşa" notu vardır.

Sonuç

Görevlerindeki başarısı ve aldığı ödülleriyle Reşid Âkif Paşa, Osmanlı bürokrasisinin devleti her yönü ile temsil etme kudretine, ayrıca şairliği ile de devlet adamlarının ilim, irfân ve sanatla alakadar olduklarına en güzel örneklerden biridir. Onun, Osmanlı'nın çöküşü zamanında dört-beş ili uhdesinde bulunduran ve döneminin sorunları içerisinde Sivas valiliği gibi zorlu bir görevde iken aruz vezninde âşıkâne, hakîmâne ve rindâne şiirler yazması, sanat zevkini ortaya koyması açısından önemli bir hususiyettir.

Reşid Âkif Paşa'nın, devrin ilmî ve edebî muhitinden mümtaz şahsiyetlerle olan irtibâtı her zaman devam etmiş, şiirlerini gönderdiği şahıslardan İbnülemin Mahmud Kemal İnal ve Hersekli Arif Hikmet gazellerine nazîreler yazmıştır. Elmalılı'nın yazdığı herhangi bir nazîre veya tahmis tespit edilemediği gibi, gönderdiği şiirler dışında kendisiyle alakalı herhangi bir mektuba veya evraka da Elmalılı metrukâtında rastlanamamıştır. Bunun yanı sıra, Reşid Âkif Paşa'nın, İbnülemin, Hersekli Arif Hikmet, Elmalılı dışında da dönemin edip ve şairlerine gönderdiği şiirleri ve şiirlerine yapılan nazire ve tahmisleri olduğu kuvvetle muhtemeldir. Döneminde ve vefatı sonrası diğer şairlerin de şiirleriyle ilgilendiği Reşid Âkif Paşa'ya, Sivaslı şâir Fazlullah Moral tahmis yapmış, ayrıca ismini tespit edemediğimiz bir şâir de bir gazelini taştir etmiştir. Bu çalışma ile Reşid Âkif Paşa'nın sekiz gazeli, İbnülemin'in iki naziresi, Hersekli Arif Hikmet'in bir naziresi, Fazlullah Moral'ın tahmisi ile adını tespit edemediğimiz bir şairin taştiri klasik Türk edebiyatı tarihine kazandırılmıştır.

Kaynakça

Akyürek, Ahmed Remzi, *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâid*, Amasya Beyazıt Kütüphanesi, no.1645

Akyürek, Ahmed Remzi, *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 8000.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, c. II.

Çağdaş, Halûk, "Şâir ve Nüktedan Vali Reşid Âkif Paşa", *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, s. 159, 1997.

Elmalılı Metrûkâtı, Torunu Mehmet Hamdi Yazır.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, c. II, s. 6.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, MEB Devlet Matbaası, İstanbul, 1969, c. 3, s. 1419-1423.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm*, Mehran Matbaası, İstanbul, 1306, c.4, s. 3048.

Üçer, Müjgan, "Sivasîn Ünlü Valilerinden Reşid Âkif Paşa (1862-1920)", *Sivas Kültür ve Sanat Dergisi*, Sivas, 1989, s. 4.

Yıldız, Alim, *Sivaslı Divan Şâirleri*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2017, s. 85.

Ekler

